

siglou H) a novočeského překladu, v níž jsou tato čtyři znění uváděna pod sebou v čtyřřádkových blocích. Druhou je kompilační přehled o vývoji korunaevních řádů, jenž ale prakticky nereflextuje odborné práce na toto téma z posledních patnácti let. Třetí přílohu představuje vyobrazení incipitů, další trojice je pak věnována bibliografickému soupisu, věcnému a osobnímu rejstříku a konečně synopsi práce v němčině, češtině a angličtině.

MARTINA JAMBOROVÁ

Knihy chebské zemské berně z let 1438 a 1456, edd. Tomáš KLÍR a kol., Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Scriptorium, Ústí nad Labem – Praha – Dolní Břežany 2016 (= Libri civitatis X)

712 s., ISBN 978-80-7561-030-0 (UJEP), 978-80-7308-673-2 (UK), 978-80-88013-35-8 (Scriptorium)

Autorský tým vedený archeologem Tomášem Klírem obrátil pozornost na jeden z nejbohatších středověkých městských archivních fondů, které se na území České republiky nacházejí. Ačkoli jsou chebské prameny především pro 15. století v mnoha ohledech jedinečné, máme z nich v kritických edicích k dispozici pouhé torzo. A příznačné rovněž je, že poslední edice byly vydány před druhou světovou válkou. Pro celé Chebsko jsou v téměř kontinuálních řadách dochovány desítky pramenů berní a účetní povahy a jejich celkové vydání by bylo kvůli jejich množství fakticky nemožné, a v podstatě i samoúčelné, protože k podobným pramenům dnes historici bohužel sahají jen výjimečně. Platí to i pro Cheb a Chebsko, jemuž v posledních desetiletích věnoval pozornost pouze František Kubů, jehož zájem se ale soustředil spíše na chebskou ministerialitu než na město samotné. Z hlediska zpracování dodnes zůstává jedinou světlou výjimkou nepublikovaná disertace Wilhelma Heisingera *Die Egerer Klostersteuerbuecher als Quellen fuer die Bevoelkerungs- und Wirtschaftsgeschichte des Egerlandes im spaeten Mittelalter* z roku 1938.

Editoři tedy stáli před nesnadným rozhodnutím, které z dochovaných pramenů zvolit. Patrně z důvodu Klírova zájmu o městské venkovské

zázemí padla volba na dvě knihy zemské berně z let 1438 a 1456, jež se svým charakterem dosti výrazně liší od ostatních chebských rejstříků zemské berně. Na rozdíl od většiny z nich totiž tyto dvě vybrané knihy zemské berně obsahují údaje nejen o výši vybrané částky, ale také o zdaňovaném majetku nemovitém i movitém v podobě skotu a koní. Z tohoto důvodu můžeme litovat, že autorský kolektiv nepřikročil rovněž k edici dvou dalších knih zemské berně z let 1424 a 1469, jež se opět co do uvedených informací vymykají obvyklému standardu chebských zemských berní, a především kniha z roku 1469 uvádí i údaje o dalších dávkách placených venkovskými poddanými, včetně záznamů o tom, kdo byl jejich vrchností, resp. komu platili své poddanské úroky a dávky. Edice by tím sice narostla o více než polovinu, avšak informačně by se stala ještě cennější a badatelsky využitelnější.

Edici dvou knih zemské berně předcházejí podrobné úvody, v nichž se Tomáš Klír věnuje jak širším historickým souvislostem, tak chebské městské správě. Hojně při tom mohl využít dodnes platné správněhistoricky pojaté studie Heinricha Gradla, Karla Siegla a Heriberta Sturma. Závěry starších studií přesahuje Klířův pokus o začlenění Chebu do okruhu říšských městských států. Od jiných městských států, které dnes máme analyticky prozkoumány, se ale Cheb lišil tím, že město jako takové téměř úplně postrádalo majetek v podobě vesnic, jejichž obyvatelé by vykazovali víceméně měšťanský charakter (platili městskou berní, podíleli se na městské hotovosti apod., jak to známe z jiných českých měst 14. a 15. století). Většina vesnic, v nichž Cheb vybíral zemskou berní, kterou měl od roku 1403 trvale propůjčenou od krále Václava IV., totiž byla venkovskými statky chebských měšťanů. Tato skutečnost do jisté míry komplikuje odpověď na otázku, jíž se úvodní kapitoly dostatečně nevěnují, totiž kdo byl v daných vesnicích, majetkové povětšinou velmi roztráštěných, skutečnou vrchností. Nejen tím, kdo zde vybíral poddanské berně a nejrůznější dávky, ale kdo vykonával veškerá vrchnostenská práva, především soudní povahy. Je totiž dosti nepravděpodobné, že to byli jednotliví měšťané.

Nejcennější pasáže úvodních kapitol představují obsahové rozborů obou knih zemských berní z let 1438 a 1456. Důraz je po právu položen na rozdíly v konstruování obou knih, přičemž akcentována jsou i specifika, která hrála roli při vzniku dvou dalších, z vypovídacího hlediska obdobně cenných knih zemské berně z let 1424 a 1469. Tomáš Klír si je vědom skutečnosti, že každá

z těchto knih eviduje zdaňovaný majetek jiným způsobem, a dalo by se říci i za jiným účelem. Stejně tak je ale třeba klást si otázku, zda knihy zemské berně evidují reálný majetek jednotlivých osob, resp. zda v nich není zapsána pouze pro berní účely přiznávaná či jen odhadovaná část. Významná je v tomto ohledu skutečnost, že se v jedné berní knize liší i popisy jednotlivých vesnic: někde jsou uváděny položky sumárně, jinde jsou naopak dosti přesně konkretizovány. Totéž se týká i údajů o společné držbě nemovitého majetku venkovskými obcemi, údajů o jednotlivcích, kteří nehospodarí na vlastní půdě, či údajů o evidenci majetků týchž osob v jiných vesnicích. Neméně důležitý problém reprezentuje Klírem postižená skutečnost, že na rozdíl od města neznáme berní sazbu uplatňovanou na venkově. Prozatím rámcově autor naznačuje, že v roce 1438 asi u 40 % poplatníků odpovídala berní sazba jedné šedesátině majetku, kdežto u ostatních poplatníků byla berní sazba vyšší, nebo naopak nižší. V roce 1456 se však situace změnila a poměr 1 : 60 platil pro menšinu poplatníků, přičemž nejčastěji odpovídal jedné čtyřicetině až jedné šedesátině majetku. Toto zjištění je po mém soudu významné pro příští interpretační využití chebských knih zemské berně, v němž bude třeba brát zřetel především na skutečnost, za jakým účelem ta která kniha vznikala a co údaje v ní obsažené odrážejí. Rozhodně bych ale varoval před mechanickým srovnáním, stejně jako před generalizací údajů známých z pramenů pouze pro jeden rok, popřípadě před jejich přenášením na delší časové období, jak to autor činí na s. 159 v souvislosti s berní knihou z roku 1469.

Příkladně připravená edice obou knih zemské berně z let 1438 a 1459 je doplněna podrobnými rejstříky, jmenným, místním i věcným, stejně jako paleografickým rozbořem (Hana Pátková). Pro specialisty je určena drobná kapitolka o jazykových jevech v oceňovací knize z roku 1456 (Wolfgang Janka). Cenná je rovněž příloha v podobě lokalizace vsí a česko-německých ekvivalentů. Naopak obrazová příloha mi přijde zbytečně naddimenzovaná. Každopádně můžeme doufat, že edice dvou knih chebské zemské berně nezůstane torzem a že k ní v budoucnu přibudou i některé další edice chebské provenience. A stejně tak se, jak doufám, dočkáme i nových interpretací bohatého chebského materiálu, v němž bude dominovat prosopografický přístup, jenž jako jediný může dosavadní poznání posunout o více met kupředu.

MARTIN NODL

Petr VOIT, *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze, Královská kanonie premonstrátů na Strahově*, Praha 2015 (= Bibliotheca Strahoviensis, Series monographica 6)

1335 s., ISBN 978-80-88009-05-4

Zpracování inkunábulí v českých a moravských knihovnách bylo vždy obtížnou disciplínou, vyžadující značný přehled napříč historickými i filologickými obory a doslova rozkročení mezi pozdně středověkou kodikologií a raně novověkou inkunabulistikou. V dnešní Národní knihovně ČR se tohoto úkolu pro české inkunábule zhostila dlouholetá vedoucí Oddělení rukopisů a starých tisků Emma Urbánková a v rukopisné podobě zanechala mnoho dosud nevydaného materiálu. Zdejší sbírka inkunábulí, která se v evropském měřítku řadí k těm větším, je zpracována prozatím jen v elektronické podobě formou krátkých záznamů vytvořených Kamilem Boldanem. Další rozsáhlá sbírka se nachází v Oddělení rukopisů a starých tisků Knihovny Národního muzea. Tamní souborný katalog byl vydán nedávno a shrnul letitou práci především Jaroslava Vrchoťky za přispění Jitky Šimákové, v Brně se zhruba v podobné době věnoval tematice Vladislav Dokoupil. Strahovský klášter „dohnal“ katalogový deficit více než úctyhodným způsobem. Zpracování Petra Voita je přehledné a přístupné i pro laického čtenáře a odráží se v něm autorova letitá průprava i četné publikace o dějinách raných tištěných knih, českých tiskařů a tiskáren.

Rozsáhlý úvod s anglickou a německou jazykovou mutací představuje dějiny knihtisku v českých zemích s ohledem na prezentované originály. Zastavuje se u fenoménu recepce antických znalostí i jednotlivých druhů literatury, poté stručně shrnuje hlavní evropské tiskařské dílny, a to především s ohledem na dochovaný materiál. Představena je též fyzická podoba tisku, tj. typika písma, výzdoby, zvoleného papíru (tj. filigránů) a vazeb. Fenomén jednotlivých knihoven je jen naznačen a s ohledem na komplexnost celé problematiky se vymaňuje z možností katalogu.

Jednotlivé záznamy ke každé inkunábuli jsou zpracovány v souladu se zkrácenými záznamy v ITC (*Incunabula Short Title Catalogue*) a rozšířenými záznamy v GW (*Gesamtkatalog der Wiegendrucke*). Specifika místních inkunábulových fondů nutila autora přistoupit k modifikaci nepsaných pravidel dle ad hoc vzniklých potřeb a nutností.

Podrobný popis fyzického stavu každého originálu umožňuje rychlou představu o konkrétní inkunábuli. Voit se zastavuje především